

**The Function of Religious and Ritual Metadiscourses
(Supportive Acts) in Expanding the Narrative; Case Study of
Iranian Folk Short Stories**

Vahid Sajjadifar¹, Mousa Parnian^{*2}

Abstract:

Counter-discourses are supportive discourses with a structure influenced by motifs such as: cultural, religious, ritual, and mythological which support the core of the discourse system in the narrative in various ways by creating semantic auras. Among them, counter-discourses with religious and ritual motifs are among the most frequent types of counter-discourses in Iranian folk language and culture. Due to the direct influence of language and culture on the narrative structure of Iranian folk tales, as well as how these supportive behaviors work in folk tales, one can shed light on new dimensions of the nature of counter-discourses and their role in advancing the narrative. In this research, which employs an analytical and applied method with a sign-semantic approach to discourse, an attempt has been made to study and analyze the appearance and function of religious and ritual counter-discourses in 35 short folk tales from the book *Gol to Sanobar* written by Seyyed Abolghasem Anju Shirazi. The results of this study indicated that 11 types of

Received: 22/02/2021

Accepted: 10/04/2021

* Corresponding Author's E-mail:
Dr.mparnian@yahoo.com

1. PhD Candidate of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran.

<https://orcid.org/0000-0000-0002-0701-1920>

2. Associate Professor Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Razi University; Kermanshah, Iran (Corresponding author).

<https://orcid.org/0000-0000-0003-4892-7983>

religious and ritual counter-discourses common in popular language and culture are also reflected in these narrations, the principle of action being the core of the discourse system in these narratives with inductive (2 cases), positive (6 cases) and inductive-positive (3 cases) functions, which give in general a particular kind of semantic support. This study also showed that the counter-discourses of "sacred numbers" and the counter-discourses of "repentance" and "vowing" are the most frequent and least frequent types of religious and ritual counter-discourse in these narrations, respectively.

Key words: Narrative; the core of the discourse system; religious and ritual counter-discourses; functions; short Iranian folk tales.

1. Introduction

Litarary discourse or dominant discourse system in Iranian folk short stories is a worth action-oriented discourse system. In fact it is a meaningful generality which is formed from a collection of interrelated metadiscourses in action-oriented process of subject which are formed based on a specific accessible object for the subject, around the "action" component, as the core of discourse system. All of them, create a specific orientation in action-oriented process of subject. But among these metadiscourses which form the worthy action-oriented discourse system in Iranian folk short stories and each of them, somehow, play a role in expanding the narrative there is a bunch of pieces of speech with the function of supporting the core of discourse system (action) in stories, that gain its supportive power from religious and ritual theme and their primary origin is folk language and culture and most likely, because of the direct influence of folk language and culture in stories, it has been found in to the narration of stories, too. For this reason, awareness of the quality of appearance, position, role and also types and ,functions, of this kind of pieces of speech in folk stories which can be named as "religious and ritual metadiscourse" with regard to their origin in folk language and

---

culture, is an important issue in this research which is presented to study for recognition the ,narrative, structure in Iranian folk short stories.

Research Questions

According to the mentioned subject, this article will answer to three main questions:

1. With regarde to the position of religious and ritual motifs in the structure of commen metadiscourses in folk language and speech, do these motifs have the metadiscourse function in Iranian folk short stories too?
2. If there is this type of metadiscourse (religious and ritual) in stories, what kind of pieces of speech express them?
3. How this type of metadiscourse in these stories, support the core of discourse system of narrative semantically?

2. Literature Review

With regard to done reseaches and analysis, websites and various scientific press, there is not any research in which the function of religious and ritual metadiscourse in expanding the narration of Iranian folk short stories be studied.

3. Methodology

The method of this research is analytical-applied method and also case study in 35 Iranian folk short stories from the book of *What Do Gol Do with Senowbar?* by Seyed Abolghasem Anjavi Shirazi. The approach of this article is semiotics of discourse that trys to analyze the quality of appearance, position, role, types and the function of religious and ritual metadiscourse in stories.

مركز تحقيقات زبان و ادبيات فارسي

Journal Of Narrativestudies

E-ISSN: 2588-6231

Vol. 6, No. 11

spring & summer 2022

Research Article

---

4. Results

The results of this research show that Eleven kinds of common religious and ritual metadiscourse in folk language and culture that have been appeared in these narratives, semantically supporte the main action as the core of discourse system in these narratives with inductive function (2 caaes), prescriptive function (6 cases), inductive-prescriptive function (3 cases). It must be mentioned that the ordinary semantic class (farmers, workers, beggars &...) and also the specific semantic class (kings, ministers &...) have more benefited from these metadiscourses. This research also reveals that metadiscourses often before doing the action and of course beside the mere action, are appeared. "Holy numbers" metadiscourse and "repentance and vow" metadiscourses which are the type of religious an ritual metadiscourse have respectively the most and the least abundance in these narratives.

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۶، شماره ۱۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صص ۱۸۹-۲۱۸

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.25886495.1401.6.11.7.9

کارکرد پادگفتمان‌های دینی و آیینی (رفتارهای پشتیبان) در پیشبرد روایت؛

مطالعه موردی قصه‌های عامیانه کوتاه ایران

وحید سجادی‌فر^۱، موسی پرنیان^{۲*}

(دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۴ پذیرش: ۱۴۰۰/۱/۲۱)

چکیده

پادگفتمان‌ها پاره‌گفتارهایی حمایتی با ساختاری متأثر از موتیف‌هایی همچون فرهنگ، آداب و سنن قومی و تباری، شرایط خاص زمانی و مکانی، و اعتقادات دینی، آیینی و اساطیری است که با ایجاد هاله‌های معنایی، هسته نظام گفتمانی در روایت را به گونه‌های مختلف تقویت و حمایت می‌کند. در این میان، پادگفتمان‌ها با موتیف‌های دینی و آیینی از پربسامدترین گونه‌های پادگفتمان در زبان و فرهنگ عامیانه ایرانی است که با توجه به تأثیر مستقیم زبان و فرهنگ بر ساختار روایتی قصه‌های عامیانه ایرانی، این نوع پادگفتمان‌ها در قصه‌ها نیز نمودهای فراوانی دارد که شناخت گونه‌ها و بسامد آن‌ها و نیز چگونگی کارکرد این رفتارهای پشتیبان در قصه‌های عامیانه، روشن‌کننده ابعاد تازه‌ای از ماهیت پادگفتمان‌ها و نقش آن‌ها در پیشبرد روایت خواهد بود. در این پژوهش که با روش تحلیلی و کاربردی و با رویکرد نشانه‌معناشناسی گفتمانی انجام شده، نمود و کارکرد پادگفتمان‌های دینی و آیینی در ۳۵ قصه

---

۱. دانشجوی دکتری، رشته زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

<http://orcid.org/0000-0002-1607-8553>

۲. دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده

مسئول).

* Dr.mparnian@yahoo.com

<http://orcid.org/0000-0002-1607-8553>

کوتاه عامیانه از کتاب گل به صنوبر چه کرد؟ اثر سید ابوالقاسم انجوی شیرازی بررسی شده است. نتایج تحقیق حاکی از این است که یازده گونه از پادگفتمان‌های دینی و آیینی رایج در زبان و فرهنگ عامیانه در این روایت‌ها نیز نمود یافته که اصل کنش، به‌عنوان هسته نظام گفتمانی، در این روایت‌ها را با کارکردهایی القایی (دو مورد)، ایجابی (شش مورد) و القایی - ایجابی (۳ مورد) حمایت معنایی کرده‌اند. همچنین یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که پادگفتمان «اعداد مقدس» و پادگفتمان‌های «توبه» و «نذر کردن» به‌ترتیب پربسامدترین و کم‌بسامدترین گونه‌های پادگفتمان دینی و آیینی در این روایت‌هاست.

واژه‌های کلیدی: روایت، هسته نظام گفتمانی، پادگفتمان‌های دینی و آیینی، کارکردها، قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی.

۱. مقدمه

پادگفتمان^۱ عموماً پاره‌گفتارهایی حمایتی است که ساختار آن‌ها متأثر از مؤلفه‌هایی همچون فرهنگ، آداب و سنن قومی و تباری، شرایط خاص زمانی و مکانی، و اعتقادات، دینی، آیینی و اساطیری است. پادگفتمان‌ها در کارکرد حمایتی خود، در کنار هسته گفتمان در روایت حضور می‌یابند و یک هاله معنایی - حمایتی را ایجاد می‌کنند و به این ترتیب، هسته گفتمان را در افت‌وخیزهای روایت تقویت و حمایت می‌کنند. در این میان، پادگفتمان‌های دینی و آیینی از جمله این پادگفتمان‌ها محسوب می‌شود که در فرهنگ و گفتار عامیانه ایرانی دارای کارکرد فراوانی است. به همین سبب این نوع پادگفتمان در قصه‌های عامیانه ایرانی نیز که روایت آن‌ها همواره در ارتباطی مستقیم با فرهنگ و زبان عامیانه شکل گرفته است، از مهم‌ترین پادگفتمان‌ها به‌شمار می‌آید که در شرایط گوناگون، هسته نظام گفتمانی روایت‌ها را که به‌سبب منطبق بودن با نظام گفتمان کنشی ارزشی، مؤلفه «کنش» است، به اشکال گوناگون مورد حمایت قرار می‌دهد. از همین رو بررسی و تحلیل چگونگی نمود، جایگاه، نقش و کارکرد آن‌ها در قصه‌های عامیانه ایرانی ضمن روشن کردن میزان تأثیر زبان و فرهنگ عامیانه در شکل‌گیری

روایت این نوع قصه‌ها، ابعاد تازه‌ای از ماهیت پادگفتمان و نقش آن‌ها در پیشبرد روایت را تبیین می‌کند. بنابراین با توجه به مطالب یادشده، سه پرسش اصلی درمورد پادگفتمان‌های دینی و مذهبی در قصه‌های عامیانه ایرانی در این پژوهش مطرح می‌شود:

۱. با توجه به جایگاه موتیف‌های دینی و آیینی در ساختار پادگفتمان‌های رایج در زبان و گفتار عامیانه، این موتیف‌ها در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی نیز کارکرد پادگفتمانی دارد؟

۲. در صورت وجود این نوع پادگفتمان در قصه‌ها، بیشتر در قالب چه پاره‌گفتمان‌هایی نمود یافته است؟

۳. این پادگفتمان‌ها در این قصه‌ها چگونه هسته نظام گفتمانی روایت را مورد حمایت معنایی قرار می‌دهند؟

فرضیه پژوهش از این قرار است که موتیف‌های دینی و آیینی در این قصه‌ها، درست همانند گفتار عامیانه، در قالب پاره‌گفتارهایی همچون یادکرد نام‌های مقدس، توفیق الهی، سوگند خوردن و سوگند دادن نمود یافته که مؤلفه کنش، به‌عنوان هسته نظام گفتمان کنشی ارزشی را حمایت استمراری، تأییدی و تضمینی می‌کند که می‌توان کارکرد حمایتی آن‌ها را در قالب دو کارکرد حمایتی تضمینی (الزام‌آوری) و القایی (مجاب کردن) در این قصه‌ها دسته‌بندی کرد.

این پژوهش با روش تحلیلی و کاربردی و با رویکرد نشانه‌معناشناختی گفتمانی انجام شده است. ابتدا تعریفی مختصر از سه مبحث گفتمان، نظام گفتمان روایی و کارکرد پادگفتمان بیان شده و سپس نمود و کارکرد پادگفتمان‌های دینی و آیینی در ۳۵ قصه کوتاه عامیانه از کتاب گل به صنوبر چه کرد؟ (از قصه «شاهزاده ابراهیم و فتنه خون‌ریز» تا پایان روایت دوم «کچل و شیطان») از مجموعه قصه‌های عامیانه ایرانی که سید ابوالقاسم انجوی شیرازی به علمی‌ترین شکل ممکن گردآوری کرده، واکاوی و

تحلیل شده تا ضمن دادن پاسخی روشن به پرسش‌های تحقیق، فرضیه مطرح شده در آن نیز اثبات یا رد شود.

۲. پیشینه تحقیق

تا کنون پژوهش‌هایی درمورد پادگفتمان‌ها و کارکردشان در روایت و زبان انجام شده که برخی از آن‌ها به این شرح است: تاجیک (۱۳۸۳) در کتاب *گفتمان، پادگفتمان و سیاست*، ضمن تعریف گفتمان و پادگفتمان و تفاوت و تشابه آن‌ها، کارکردشان را در مقوله گفتمان سیاسی واکاوی کرده است.

شعیری (۱۳۹۷) در کتاب *نشانه - معناشناسی دیداری*، ضمن تعریف پادگفتمان، گونه‌هایی از آن را خصوصاً در هنرهای دیداری و تجسمی مورد بررسی قرار داده است.

پیش‌قدم و عطاران (۱۳۹۲) با بررسی مقایسه‌ای پنجاه فیلم فارسی و انگلیسی، کنش گفتاری «قسم» را در دو زبان انگلیسی و فارسی پژوهش کرده و گفته‌اند که قسم حاصل رواج نوعی ناباوری در جوامع است و کنش گفتاری قسم در زبان فارسی بیش از زبان انگلیسی وجود دارد.

داوودی‌مقدم، شعیری و قطبی (۱۳۹۶) برخی ویژگی‌های معنایی پادگفتمان، از قبیل عینیت‌سازی از طریق داستان‌پردازی، ارجاع‌محوری، برجسته‌سازی با کهن‌الگوها، خرق عادت و تمثیل، را در *سوره کهف* واکاوی کرده‌اند.

پایدارفرد، محمدزاده و بلخاری (۱۳۹۷) کارکرد پادگفتمان‌های قرآنی در دو نگاره یوسف در *زندادان* و یونس و ماهی در *فالنامه شاه‌طهماسبی* و ارتباط تصویر و متن را تحلیل کرده‌اند.

رضایی و دیگران (۱۳۹۶) هاله‌سازی‌های پادگفتمان در نامه‌های نیما را واکاوی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که نیما از این راه در پی تحکم در برجسته‌سازی زبان خود و نیز تداوم معنا بوده است.

با توجه به این پژوهش‌ها و نیز بررسی‌های گوناگون دیگر در سایت‌های علمی و نشریات ادبی و زبان‌شناسی، هیچ پژوهشی که نمود و کارکرد پادگفتمانی دینی و آیینی رایج در گفتار عامیانه را در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی بررسی کرده باشد، یافت نشد.

۳. چارچوب نظری

۳-۱. گفتمان و مبانی بنیادی آن از دیدگاه نشانه‌معناشناسی

۳-۱-۱. تعریف گفتمان

گفتمان^۲ مفهومی پیچیده و درعین حال گسترده است که گاه نمی‌توان به‌روشنی آن را تعریف کرد؛ چراکه مفهوم گفتمان در حوزه‌های مطالعاتی مختلف، متفاوت است. به همین سبب در معنا یا معناهای آن نوعی سردرگمی موج می‌زند (حری، ۱۳۹۷: ۲۵-۴۴). گفتمان در وجه اسمی، به‌معنای سیرِ رو به پیش، جریان رونده، روند یا توالی زمان، حوادث، اعمال و... است (مک‌دائل، ۱۳۸۰: ۱۰). از نظر زبان‌شناسی، گفتمان از دو دیدگاه خاص دارای تعریفی دوگانه است: گفتمان در تعریف نخست، واحدی از زبان محسوب می‌شود که بزرگ‌تر از جمله است و در دیدگاه دیگر، به‌معنای زبان در چارچوب بافت آن است (سجودی و اکبری، ۱۳۹۳: ۷۳-۹۷). درکل با توجه به حضور عناصر فراوان در آن، می‌توان آن را سازمانی درهم‌تنیده دانست که در این صورت، در تعریفی ساده‌تر، گفتمان «یک عمل زبانی است که دارای سازمان و تشکیلات خاص خودش است» (عباسی، ۱۳۹۵: ۴۴). بنابراین می‌توان گفت که گفتمان «قطعه‌ای از زبان با معناست که اجزای آن به‌نحوی به هم مربوط‌اند و هدف خاصی دارند» (یارمحمد، ۱۳۹۳: ۱۲) به این ترتیب، گفتمان و رای هر تنوع گونه‌ای که برای آن قائل شده‌اند،

به‌کارگیری بخشی از استعدادهای زبان محسوب می‌شود که گفته‌پرداز براساس آن، نوع خاصی از گفته را تولید می‌کند که هم دارای مرزبندی مشخصی با سایر گفته‌هاست و هم هدف خاص را در مسیر آن دنبال می‌کند. «بر این اساس، گفتمان عملیاتی است که منجر به تولید گفته می‌گردد و دارای سه ویژگی مهم حضورمداری، موضع‌گیری مرکزی و هدفمندی است» (شعیری، ۱۳۸۴: ۱۸۷-۲۰۴). بنابراین گفتمان‌ها متعدد و متکثر است و به همین سبب می‌توان شاهد نمود گونه‌های مختلفی از گفتمان، همچون گفتمان سیاسی، گفتمان هنری، گفتمان اجتماعی، گفتمان پزشکی و گفتمان ادبی، بود.

۳-۱-۲. نظام گفتمان روایی

گفتمان ادبی دارای رویکرد خاصی است که ممکن است مفهومی فراتر از تعاریف یادشده داشته باشد. به گفتار بهتر، گفتمان‌های ادبی کلیت متن را دربر می‌گیرد که این کلیت معنادار همه عناصر روایت را تحت تأثیر قرار می‌دهد و آن‌ها را در مسیری خاص هدایت می‌کند. بنابراین می‌توان از گفتمان غالب در روایت با عنوان «نظام گفتمانی» یاد کرد. با توجه به اینکه به هر حال سوژه محوری‌ترین مفهوم در شکل‌گیری روایت است که بدون وجود آن عملاً نه روایتی وجود دارد و نه تحول معنایی رخ می‌دهد، می‌توان گفت: «گفتمان به موضع‌گیری سوژه^۳ اطلاق می‌گردد که هدایت‌کننده جریانی است که جهت‌گیری و به‌کارگیری راهبردهای مختلف به تولید معنا منجر می‌شود؛ پس می‌توان [آن را] فعالیتی دانست که گفته‌پردازی حاصل آن است» (شعیری، ۱۳۹۷: ۲۶۸). گفتمان‌های ادبی درکل حول محور دو اصل کنش (عمل‌گرایی برنامه‌مدار) و شوش (دگرگونی درونی و عاطفی) شکل می‌گیرد که به‌نوعی ساختار همه نظام‌های گفتمان‌ها با آن‌ها مرتبط است (شعیری، ۱۳۸۶: ۱۰۶-۱۱۹) و می‌توان آن‌ها را براساس کارکرد و چگونگی حضور سوژه در روایت، در چهار گونه کلی «گفتمان کنشی، شوشی، تنشی و بوشی» (شعیری، ۱۳۹۵: ۱۴) دسته‌بندی کرد. در نظام گفتمان کنشی، با سوژه‌ای روبه‌رویم که فرایندی برنامه‌مدار یا گاهی بی‌برنامه را آغاز

می‌کند تا ارزش بیرونی قابل تصاحب و یا ارزش درونی اما با قابلیت تصاحب در جهان بیرون را به دست آورد (ر.ک: گرمس، ۱۳۹۸: ۱۷). در نظام گفتمانی کنشی، در دنیای بیرون چیزی برای به دست آوردن سوژه وجود دارد که سوژه یا آن را نداشته و اکنون داشتن آن برایش امری ایجابی شده و یا به دنبال بازتصاحب چیزی است که بنابه دلایلی از تصاحب او خارج شده است. نظام گفتمان کنشی ارزشی دارای رویکردهای چندگانه‌ای است که دو خرده‌نظام کنشی القایی و نظام کنشی تجویزی از مهم‌ترین زیرشاخه‌های آن محسوب می‌شود. در نظام گفتمان کنشی القایی، شاهد حضور دو سوژه همسان از نظر ارزشی هستیم که در آن، یک سوژه با استفاده از مؤلفه‌های القاکننده‌ای همچون دروغ، التماس و چاپلوسی، «سوژه دیگر را برای کنشی در راستای هدفی مشخص فعال [می‌کند]» (بابک‌معین، ۱۳۹۴: ۱۰۸) و او بدون هیچ اجباری، مجاب می‌شود ابژه مورد نظر سوژه القاگر را برایش به دست بیاورد. اما در نظام گفتمانی تجویزی، رابطه افقی دو سوژه وجود ندارد و ما با دو سوژه‌ای مواجهیم که در رابطه‌ای عمود و جایگاه‌هایی همچون سوژه کنش‌گزار و سوژه کنشگر قرار می‌گیرند که در این رابطه، سوژه کنش‌گزار در جایگاه برتری از سوژه کنشگر قرار دارد (شعیری، ۱۳۹۵: ۲۴) و می‌تواند با دستوری الزام‌آور، دیگری را مجبور به انجام کنشی کند که در نتیجه آن، ابژه مورد نظر کنش‌گزار دست‌یافتنی می‌شود. اما در نظام گفتمان شوشی، دیگر در دنیای خارج از درون سوژه، چیزی به‌مثابه یک ابژه قابل تصاحب برای سوژه وجود ندارد؛ بلکه بر اصل حضور سوژه و رابطه حسی - ادراکی و عاطفی او با دنیا، خود و دیگری بنا شده است (شعیری، ۱۳۹۵: ۱۴). این رابطه حسی - ادراکی واکنش‌های گوناگونی دارد که بسیاری از آن‌ها به تحول معنایی می‌انجامد. دسته سوم این سوژه‌ها، سوژه‌های تنشی است. در این گروه، با سوژه‌ای روبه‌رویم که در میدانی دوقطبی قرار دارد که یک قطب آن منطقه فشاره یا منطقه شوش و درونی است و قطب دیگر گستره یا منطقه شناختی و بیرونی است و سوگیری سوژه به‌سوی هر کدام از آن‌ها، قطب دیگر

را محدود می‌کند (همان، ۴۲). اما دسته آخر سوژه‌های بوشی است که مسئله مهم آن‌ها بودن و نه - بودن سوژه است. در واقع سوژه بوشی نیز، همانند سوژه شوشی، به دنبال فتح ارزشی بیرونی نیست؛ بلکه او با عصیان علیه خود به دنبال نفی جهان‌بودگی فعلی و تلاش برای قرار گرفتن در جهان‌بودگی جدید دیگر است (همان، ۱۲۵-۱۳۴).

۲-۳. پادگفتمان و کارکرد روایی آن

همان‌طور که بیان شد، گفتمان نظامی پیچیده و درهم‌تنیده است که حول محور یک هسته معنایی شکل می‌گیرد و در دل خود شامل پاره‌گفتارهایی است؛ تا جایی که زبان‌شناسان حوزه زبان‌شناسی رسمی و رایج بر این باورند که بافتی که پاره‌گفتارهای خاص در بستر آن به وقوع می‌پیوندد، گفتمان را تعریف می‌کند (میلز، ۱۳۸۲: ۱۷). در میان این پاره‌گفتارها، پاره‌گفتارهایی هم وجود دارد که «واجد معنا، نیرو و تأثیر» (همان، ۲۱) است که موجودیت معنایی گفتمان را مورد حمایت‌های گوناگون معنایی قرار می‌دهد. به این پاره‌گفتارها «پادگفتمان» گفته می‌شود. «پاد» در لغت به معنای پاسبان، نگهبان، حامی، دوام، ثبات، سامان بخشیدن، دارندگی برهان و پاک کردن (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل «پاد») است. کارکرد پادگفتمان‌ها به این شرح است که هر جایی که گفتمان‌ها به سبب‌های گوناگون دچار افت معنایی می‌شوند یا برای تضمین، نیازمند یاری هستند، وارد عمل می‌شوند و با ایجاد هاله معنایی هسته مرکزی گفتمان را که نقطه ثقل و حیاتی آن به حساب می‌آید، مورد حمایت قرار می‌دهند. به زبان دیگر، «هر گفتمان، هر چند مسلط و قدرتمند، به پادهایی نیاز دارد تا بتوانند مشروعیت آن را تضمین کنند؛ بنابراین گفتمان‌ها برای مشروعیت‌یابی و وجه مجابی هاله‌هایی می‌سازند که شرایط قدرت‌مداری و یا نفوذپذیری آن‌ها را تضمین کنند» (داودی‌مقدم، شعیری و قطبی، ۱۳۹۶: ۱-۱۶). البته این نکته نیز اهمیت دارد که «پادگفتمان‌ها هرگز در مرکزیت یک گفتمان نیستند، بلکه کارکرد و نقش پادگفتمان این است که گفتمان [مرکزی] را تضمین نماید؛ به گونه‌ای که سبب جلب اعتماد، رضایت، جذب هر چه بیشتر گفته‌خوان

[...] گردد» (شعیری، ۱۳۹۷: ۲۷۲). پادگفتمان‌ها در هر متنی متفاوت و گوناگون است و «با توجه به انواع نهادها و کاربست‌های اجتماعی مختلفی که در آن شکل می‌گیرد» (مک‌دانل، ۱۳۸۰: ۵۶)، نمود می‌یابد. به گفتار بهتر، این متن‌ها و بستر تولید آن‌هاست که گونه‌های مختلف پادها را انتخاب می‌کند و به کار می‌گیرد. بنابراین می‌توان گفت: «دسته‌بندی پادها [نیز] غالباً براساس مضمون و کارکرد آن‌ها در متن است» (داودی‌مقدم، شعیری و قطبی، ۱۳۹۶: ۱-۱۶) به این ترتیب، پادگفتمان‌ها در متون گوناگون نمودهای متفاوتی دارد که در شکل‌گیری آن‌ها در متن‌ها عوامل گوناگونی تأثیر می‌گذارد که مهم‌ترین آن‌ها «استفاده از موتیف‌ها یا بن‌مایه‌های دینی، آیینی، اسطوره‌ای، ملی و سنتی است که هم سبب تمیز خوب و بد، خیر و شر، تعالی و سقوط و... می‌گردد و هم [درعین حال] راهی برای ایجاد دیوار دفاعی و چتر حمایتی می‌باشد» (شعیری، ۱۳۹۷: ۲۷۷). بنابراین پادگفتمان‌ها براساس موتیف‌ها متکثر است: پادگفتمان دینی، پادگفتمان اسطوره‌ای، پادگفتمان تاریخی، پادگفتمان آیینی؛ البته بنابر نوع فرهنگ غالب بر روایت، امکان نمود یک یا چند گونه آن‌ها در متن وجود دارد.

۴. بحث و بررسی

۴-۱. ساختار نظام روایی و هسته گفتمانی در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی

قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی از جمله روایت‌های کلاسیک است که از نظر ساختار روایی، همانند سایر روایت‌های هم‌خانواده خود، در آن‌ها چیزی برای به دست آوردن وجود دارد که در جهان بیرون است. کنشگران در زمان و مکان حرکت می‌کنند و پیش می‌روند تا چیزی را از آن خود کنند که یا ندارند و یا داشته‌اند و اکنون آن را از دست داده‌اند. به همین سبب داستان روایات کلاسیک در داشتن و نداشتن است (گرمس، ۱۳۹۸: ۱۶). به این ترتیب، در این روایت‌ها چه عاملی که فرایند دگرگونی معنا با ظهور آن کلید می‌خورد، یک نقصان ارزشی باشد، چه نقصان شوشی، چه تنشی و چه بوشی، «آنچه اهمیت دارد، نقش کنش در تحول معنا و تغییر آن به معنایی مطلوب‌تر است»

(شعیری، ۱۳۹۵: ۱۹)؛ چراکه در روایت‌های این قصه‌ها، سوژه‌ها به هر حال برای دگرگونی حالت اولیه به حالت ثانویه، فرایندی کنشی را پی می‌گیرند. به گفتار روشن‌تر، اگر گفتمان ابتدایی روایت کلاسیک با شوش و یا حتی تنش و بوش هم آغاز شود، یا سوژه در میانه روایت به شوش‌گر، بوش‌گر یا حتی سوژه تنش تبدیل شود، بازهم سوژه عامل نابسامان‌کننده درونی را به ابژه‌ای بیرونی و دست‌یافتنی بدل می‌کند و برون‌رفت از وضعیت نابسامان را به مؤلفه کنش پیوند می‌دهد. بنابراین در ساختار غالب نظام گفتمانی این قصه‌ها، حتماً نظام گفتمانی کنشی ارزشی به‌نوعی وجود دارد و تحول اصلی معنایی با وجود آن شکل می‌گیرد و این نظام گفتمانی «مانند یک دستور زبان روایی عمل می‌کند» (همان، ۱۸) که در آن، از دست دادن ابژه یا آرزوی داشتن آن، شخصیت را به سوژه‌ای تبدیل می‌کند که «در اقدامی عملی تلاش می‌کند تا براساس هدفی مشخص چیزی را محقق سازد» (همان، ۹۱). بنابراین با توجه به موارد یادشده، آنچه هسته اصلی نظام گفتمانی غالب در قصه‌ها به حساب می‌آید، به‌شکلی که بدون وجود آن هرگز تحول معنایی هم رخ نخواهد داد، اصل کنش است.

۲-۴. پادگفتمان‌های دینی و آیینی در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی

همان‌گونه که بیان شد، هسته اصلی نظام گفتمانی در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی و سایر روایت‌های کلاسیک که نظام گفتمانی غالب در آن‌ها، نظام گفتمان کنشی ارزشی است، مؤلفه کنش است؛ بنابراین در این قصه‌ها نظام پادگفتمانی یا «رفتارهای پشتیبان» (میلز، ۱۳۸۲: ۱۷۶) بیش از هرچیز حول محور مؤلفه کنش به‌عنوان هسته اصلی گفتمان شکل می‌گیرد و با توجه به اینکه قصه‌های عامیانه ایرانی از دل فرهنگ عامه شکل گرفته، طبیعتاً موتیف‌های اصلی شکل‌دهنده پادگفتمان‌ها در این قصه‌ها بیش از هرچیز، از همین فرهنگ عامیانه برخاسته است که در این میان، موتیف‌های دینی و آیینی که از پادگفتمان‌های رایج در گفتار عامیانه است، در این قصه‌ها نمود ویژه‌ای دارد. این موتیف‌ها از نظر گونه‌ای در همان قالب‌های پاره‌گفتارهای کاربردی در گفتار عامیانه،

همچون یادکرد نام‌های مقدس، سوگند دادن، سوگند خوردن، عهد کردن، توفیق الهی، توبه کردن و نذر کردن، توسط طبقات پنج‌گانه سوژه‌ها در این قصه‌ها که شامل سوژه‌های طبقه عادی (کارگران، پیشه‌وران و مردمان عادی)، خاص (شاهان و شاهزادگان و همسران آن‌ها)، متوسط (تاجران، کدخدایان و افراد متمول)، افسانه‌ای (حیوانات و اجرام سخن‌گو) و اسطوره‌ای (دیوان و پریان) است، برای حمایت‌های معنایی تقویتی، استمراری، تأییدی و تضمینی اصل کنش به‌کار گرفته شده است. به این ترتیب، می‌توان گفت که پادگفتمان‌های دینی و آیینی در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی از نظر کارکردی یا درستی کنشی را القا می‌کنند و به این شکل روند استمرار آن را تسریع می‌بخشند و یا خود مستقیماً هاله‌ای از معنا را به‌وجود می‌آورند که استمرار یا انجام کنشی را برای کنشگران الزامی و ایجابی می‌کنند و یا با ایجاد هاله معنایی القایی - ایجابی، ضمن القای درستی کنش، استمرار یا انجام آن را نیز بایسته می‌کنند. در ادامه پژوهش، برای روشن شدن مباحث مطرح‌شده، گونه‌های مختلف پادگفتمان‌های دینی و آیینی رایج در فرهنگ و زبان عامیانه ایرانی از نظر نمودی و کارکردی در ۳۵ قصه عامیانه کوتاه ایرانی تحلیل و واکاوی شده است.

۴-۲-۱. پادگفتمان سوگند دادن

سوگند دادن یا قسم دادن «نوعی از آزمایش‌ها در داوری ایزدی است که به‌واسطه آن، حقانیت و بی‌گناهی افراد مشخص می‌شده است» (حیدری، ۱۳۹۲: ۳۵-۹۲). در عمل سوگند دادن، محلولی از آب و سوده گوگرد یا چیزی دیگر به متهم خورانده می‌شد تا به‌واسطه تأثیر آن، درستی یا نادرستی گفتار او معلوم گردد (رک. رضی، ۱۳۸۱: ۷۸). اما در گذر زمان، شکل کنشی این راستی‌آزمایی کنشی - ایزدی از بین رفته است؛ تا جایی که در فرهنگ و گفتار عامیانه امروز، خوراندن محلول سمی جای خود را به پاره‌گفتارهایی مبتنی بر تمسک‌جویی به نیروی مقدس یا استناد به امر ارزشی، برای متقاعد کردن دیگری به راست‌گویی، راست‌کرداری یا انجام کنشی خاص داده است.

معمولاً این پاره‌گفتارها به شکل یک پادگفتمان با هاله‌ای از معنای القایی در کنار گفتمان‌های کنشی تجویزی ضعیف یا کنش‌های القاکننده‌ای همچون تشویق، التماس و تحریک به کار گرفته می‌شود. در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی که ساختار روایتی آن برخاسته از فرهنگ و زبان عامیانه است، این پادگفتمان بیش از هر چیز حول محور اصل کنش که هسته مرکزی نظام گفتمانی روایت است، در کنار گونه‌های مختلف گفتمان‌های کنشی القایی و نیز گفتمان‌های تجویزی که قدرت تجویزی آن‌ها بسیار ضعیف شده است، کاربرد دارد. برای مثال در قصه «حججه چاهی»، پادشاهی که دختر او گرفتار ماری شده، در حمایت از گفتمان القایی تشویقی که مبنی بر دادن تمام دارایی خود به چوپانی است که قدرت باز کردن مار از گردن دخترش را دارد، پادگفتمان سوگند دادن را نیز به کار می‌برد و پس از آن است که سوژه تحت تأثیر هاله معنایی این پادگفتمان، فرایند کنشی برای رهایی دختر از بند مار را آغاز می‌کند:

خلاصه چند مرتبه مکرر به پیش او آمدند و [چوپان] حاضر به رفتن نشد تا اینکه پدر دختر به پیش چوپان آمد و با حالت پریشانی گفت: «تو را به خدای یکتا سوگند می‌دهم شما بیا و دخترم را از این گرفتاری آزاد کن. من، من نوشته می‌دهم تمام دارایی‌ام را به شما واگذار کنم.» چوپان به حال پدر دختر دلش سوخت و توکل به خدا کرد و بلند شد و به همراهی پدر دختر رفتند (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۵۴).

۲-۲-۴. پادگفتمان سوگند خوردن

در سوگند خوردن، برخلاف فرد سوگنددهنده (آزمون‌گیرنده)، فرد مورد آزمون با دو بازخورد جدی مرگ و بیماری (اثبات ناراستی) و ادامه زندگی (اثبات راستی) در این آزمون روبه‌رو می‌شود. به همین دلیل، برای سوگندخورنده همواره یک نیروی الزام‌آور برای راست‌گفتاری و راست‌کرداری وجود داشته است. امروز که جز پاره‌گفتارهایی خاص از این آزمون کنشی - ایزدی باقی نمانده و خوردن محلول سمی جای خود را

به ناظر فرض کردن خداوند داده است، می‌توان بازهم نوعی الزام و تجویز را در این پاره‌گفتارهای رایج در زبان و فرهنگ عامیانه مشاهده کرد که البته به صورت یک پادگفتمان، هم درستی گفتار و کردار فرد را به شکلی قوی تأیید می‌کند و هم می‌تواند انجام کنشی را به طور حتمی تضمین نماید. در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی که روایت آن‌ها در ارتباط با فرهنگ و زبان عامیانه شکل گرفته، این پادگفتمان‌ها نیز در قالب پاره‌گفتارهایی همچون «به خدا قسم» و «به شیر مادر، به رنج پدر» دارای نمودهای فراوانی است که به سبب مرکزیت کنش در هسته روایت، با ایجاد هاله‌ای از معنای الزام‌آور که از وجه نظارت الهی سرچشمه می‌گیرد، انجام و استمرار کنش را در روایت به شکل حتمی و تضمینی تقویت می‌کند. برای مثال در قصه «کچل و شیطان»، کچلی که نامزد وی را به عقد کس دیگری درآورده بودند، بعد از به هم چسباندن عروس و داماد و دیگران، با استفاده از اسم اعظم، به شرطی آن‌ها را آزاد می‌کند که سوگند بخورند دختر را طلاق دهند و به عقد کچل درآورند. آن‌ها نیز پس از آزاد شدن از طلسم، خود را ملزم به انجام کنشی می‌کنند که به خاطرش سوگند خورده بودند. به این ترتیب پادگفتمان سوگند با ایجاد هاله معنایی الزام‌آور سیر فرایند کنشی برنامه‌دار کچل را به شکلی تضمینی تقویت می‌کند.

کچل گفت: «اگر همه شما قسم یاد کردید که دختر را به عقد من دربیابید، من همه را نجات می‌دهم.» حاضران همه قسم خوردند [...] حاضران [پس از رهایی] همه گفتند: «بسیار خوب، ما هم به قسممان وفاداریم.» و دست دختر را در دست کچل گذاشتند و گفتند: «مبارک باشد!» (همان، ۳۰۶-۳۰۷).

۳-۲-۴. پادگفتمان نذر کردن

نذر کردن از دیگر مؤلفه‌های دینی و آیینی با ریشه تاریخی کهن است که در فرهنگ و اعتقادات عامیانه ایرانی مشاهده می‌شود. در ایران باستان، دارای نمودهایی همچون تقدیم هیزم برای نذر آتش، کشتن حیوانات و حشرات مضر، حفر گودال برای غسل

مس میت و آتش روشن کردن بوده است (رک. داعی‌الاسلام، ۱۳۷۲: ۳۵-۹). به نقل از فکری‌ارشاد، ۱۳۸۲: ۱-۱۶). نذر پاره‌گفتاری مبنی بر قرارداد و معامله‌ای خویش‌فرما، اما دوسویه میان انسان و خداوند یا هر نیروی متعالی دیگری است که فرد نذرکننده به قدرتمندی آن در یاری کردن اعتقاد دارد. نذر هم قبل از رخ دادن رویداد دلخواه نذرکننده انجام می‌شود و هم بعد از آن که در هر دو جنبه، در شکل یک پادگفتمان با قدرت الزام‌آور، هاله‌ای از معنای تضمینی برای انجام کنش مطرح شده در نذر ایجاد می‌شود. کنشگر معتقد است که اگر به پیمانش (که در قالب پاره‌گفتار «نذر کردم» محکم شده است) پایبند نباشد، علاوه بر آنکه خشم و غضب الهی را برمی‌انگیزد، برقراری پیمان‌های بعدی را نیز دشوار می‌سازد (Klinger, 1987: 301). به نقل از پاکتچی و شیرزاد، ۱۳۹۸: ۲۸-۷). به این ترتیب، پاره‌گفتار «نذر کردم» پادگفتمانی محسوب می‌شود که انجام کنشی را در زمان حال یا آینده به‌شکلی الزام‌آور تضمین می‌کند. این پادگفتمان در قصه‌های عامیانه نیز، همانند فرهنگ و گفتار عامیانه، دارای نمودهای فراوانی است. هنگامی که سوژه در ادامه فرایند کنش خود برای کسب یک ابژه یا تحول یک حالت، دچار مشکل می‌شود، در کنار فرایند کنشی خود از این پادگفتمان بهره می‌گیرد و پس یا پیش از رفع نقصان، خود را ملزم به انجام کنشی می‌داند که در هنگام نذر، آن را تعیین کرده است. برای مثال همچنین در قصه «بمونی» زن و شوهر که فرزندی ندارند، نذر می‌کنند که پس از صاحب فرزند شدن، نه‌ری از شیر و روغن به‌راه بیندازند و پس از اینکه صاحب دختری شدند، کنش مورد نظر را به‌شکل دقیق اجرا می‌کنند که البته ادامه روند روایت را همین کنش نذر استمرار می‌بخشد:

«این آرزو برآورده شد و خداوند دختری به آن زن و شوهر داد که اسمش را بمونی گذاشتند و زن و شوهر همان‌طوری که نذر کرده بودند، نهر شیر و روغن را راه انداختند» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۷۱).

۴-۲-۴. یادگفتمان یادکرد نام‌های مقدس

نام‌ها از نظر تاریخی، اسطوره‌ای و فرهنگی عناصری مهم، قدرتمند و حتی مقدس به‌شمار می‌آید؛ تا جایی که در اسطوره‌های آفرینش، بسیاری از اقوام معتقدند آفرینش با کلمه (نام) و سخن آغاز می‌شود (کاسیرر، ۱۳۸۷: ۱۵). به همین سبب تقدس نام‌ها که در اندیشه‌های کهن، آبخور فرهنگ و اندیشه‌های عامیانه است، کارکردی فراتر از شناساندن چیزی یا کسی دارد؛ تا جایی که یادکرد نام‌های اشخاص در آیین‌های کهن، به‌مثابه فراخواندن خود شخص به هستی است. بنابراین نام‌ها دارای قدرت است و به زبان آوردن آن‌ها قدرت صاحب نام را در اختیار فرد می‌گذارد (همان، ۱۰۹). پاره‌گفتار «یادکرد نام‌های مقدس» که در همین تفکر کهن دینی و آیینی ریشه دارد، در گفتار عامیانه ایرانی و به پیروی از آن در قصه‌های عامیانه دارای بسامد فراوانی است و با حضور متبرک خود در ابتدا یا میانه کنش سخت، نوعی یادگفتمان برای مؤلفه کنش محسوب می‌شود که کنشگر با به زبان آوردن آن، هاله‌ای از معنای حمایتی را برای کنش خود ایجاد می‌کند که براساس آن، گویی بخشی از قدرت و توانایی صاحبان نام را در انجام کنش وام می‌گیرد و البته موفق نیز می‌شود. از سوی دیگر با توجه به یادکرد نام‌های مقدس نیروهای متعالی و الهی و افراد صالح و مقدس که همگی بر خیر مطلق دلالت دارند، درستی کنش خود را به مخاطب القا می‌کند. به این ترتیب، این نوع یادگفتمان دارای کارکرد تضمینی - القایی برای مؤلفه کنش است که در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی نیز به دو شکل یادکرد نام خدا و یادکرد نام پیامبران و اولیا نمود یافته است. برای مثال در قصه «باغ سیب» که روایت عاشق شدن جوانی پهلوان و کنش سلحشورانه و برنامه‌دار او برای آزاد کردن دختری زیبا از چنگال دیوهاست، سوژه قبل از آغاز فرایند کنشی، نام خداوند را یاد می‌کند و با این کار ضمن القای نوعی تقدس برای کنش خویش، گویی بخشی از قدرت خداوند را برای آن وام می‌گیرد؛ تا جایی که آن‌قدر توانایی می‌یابد که سه دیو را برده خود می‌کند، دیو هفت‌سر را می‌کشد، دو شیر را به گاوآهن می‌بندد، ازدهایی سهمگین را بر زمین می‌زند و بر پشت سیمرخ همانند یک قهرمان به دیار خود بازمی‌گردد و درنهایت به وصال دختر می‌رسد:

«احمد هم سروصورت پدر و مادرش را بوسید و گرزش را بر روی شانه‌اش گذاشت و کوله‌پشتی را هم به پشت انداخت و خدا را یاد کرد و از منزل بیرون زد» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۲۵۰).

همچنین در قصه «ملک محمد و دیو یک‌لنگو» ملک محمد، سوژه اصلی روایت، قبل از آغاز هر کنش سخت پاره‌گفتار نام امام علی (ع) را یاد می‌کند به این شکل در تمام این فرایندهای کنشی همانند یک پهلوان پیروز می‌شود:

«ملک محمد باز علی را یاد کرد و سوار اسب شد و از دروازه در شد تا نزدیک گنبد رسید» (همان، ۱۷۰).

۴-۲-۵. پادگفتمان توفیق الهی

واژه «توفیق» در لغت به معنای «همسو و همسان سازی بین دو یا چند چیز است و در ادبیات دینی، یعنی خداوند فعل بنده را مطابق و همسوی با رضای خود گرداند» (محمدحسینی تختی و مسعودی، ۱۳۹۶: ۷۲-۵۹). به این ترتیب، همسو نشان دادن کنش با خواست خداوند، ربط دادن و یا حتی شریک دانستن خداوند در شکل‌گیری کنش که در فرهنگ و زبان عامیانه در قالب پاره‌گفتارهایی همچون «به یاری خدا»، «توکل به خدا»، «ان شاءالله»، «بده در راه خدا» و... نمود یافته، همگی به نوعی ادعای دارا بودن توفیق الهی محسوب می‌شود که در قالب پادگفتمان‌هایی با کارکرد القایی، در شرایط خاص، هاله‌ای حمایتی از معنا را در اطراف هسته گفتمان کنشی ایجاد می‌کند که این هاله افق معنایی کنش فرد را که معمولاً در آستانه انجام، میانه یا پایان است، با خواست، کنش و اراده خداوند همسو و منطبق نشان می‌دهد. با توجه به اینکه اگر خواست خداوند چیزی را اراده کند، حتماً اتفاق خواهد افتاد، ضمن القای معنای درستی کنش خود، به نوعی امکان به نتیجه رسیدن آن را نیز در نگاه مخاطب تقویت معنایی می‌کند. در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی، این پادگفتمان‌ها نیز به شکلی روشن در بافت روایت نمود یافته و در سه شکل همسو نشان دادن کنش با خواست خداوند،

مربوط کردن کنش به خداوند و نیز شریک قرار دادن خداوند، هسته نظام گفتمان کنشی ارزشی را که مؤلفه کنش است، تقویت و حمایت معنایی می‌کند:

الف. ثواب و عقاب (همسو نشان دادن کنش با خواست خداوند)

پادگفتمان «ثواب و عقاب» یا «همسو نشان دادن کنش با خواست خداوند» از نمودهای پادگفتمان توفیق الهی در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی است که ساختار روایت آن‌ها در ارتباط مستقیم با گفتار و زبان عامیانه شکل گرفته و بیش از هرچیز در قالب پاره‌گفتارهایی مانند «به خواست خدا»، «اگر خدا بخواهد»، «ان‌شاءالله» و «تا خدا چه بخواهد» نمود یافته است. معمولاً سوژه قبل از انجام کنش یا آغاز فرایندی کنشی که در بیشتر موارد، کنش‌هایی بسیار سخت، مخاطره‌آمیز و حتی ناممکن است، آن‌ها را بر زبان می‌راند و با توجه به این اصل که در فرهنگ دینی و آیینی همسویی و ناهمسویی با خواست خداوند مستلزم ثواب و عقاب است، سوژه با همسو نشان دادن افق معنایی کنش خود با خواست خداوند، خود را در فضای معنایی‌ای قرار می‌دهد که مستوجب ثواب و پاداش الهی باشد. نمود این پاداش استمرار موفقیت‌آمیز و حتی پیروزی وی در فرایند کنشی خود است. به این ترتیب، این پادگفتمان نوعی پادگفتمان القایی - تضمینی محسوب می‌شود که از یک سو مشروعیت الهی کنش را القا می‌نماید و از سوی دیگر انجام موفق آن را به‌طور قطعی تضمین می‌کند. برای مثال در قصه «مرد جوجه‌فروش»، دختر بزرگ زن حيله‌گری که تمام جوجه‌های جوجه‌فروش را دزدیده بود، هنگامی که نزد مادر می‌آید و می‌گوید که قصد دارد برود و تمام لباس‌های مرد جوجه‌فروش را بدزدد، مادرش پاره‌گفتار «ان‌شاءالله» را به‌کار می‌برد و این‌گونه کنش نادرست خود و دخترش را کنشی همسو با خواست خداوند نشان می‌دهد:

«دختر گفت: 'مادر می‌خواهی من بروم و لباس‌هایش را از تنش در بیاورم؟'»

مادرش گفت: 'برو ان‌شاءالله زودتر از من بیایی' (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۸۹).

ب. نصرت الهی (تفویض بخشی از کنش به خداوند)

«نصرت الهی» یا «تفویض بخشی از کنش به خداوند» از دیگر نمودهای پادگفتمان توفیق الهی در گفتار عامیانه است که البته در قصه‌ها نیز کاربرد فراوانی دارد. نمود این پادگفتمان در قصه‌های عامیانه، درست همانند الگوی آن در زبان و گفتار عامیانه، به این شکل است که سوژه پیش یا بعد از انجام کنش، خداوند را در فرایند کنش، یاریگر و شریک خود معرفی می‌کند. این نوع پادگفتمان بیشتر در قالب پاره‌گفتارهایی همچون «به یاری خدا انجامش خواهم داد»، «به یاری خدا شکستش دادم»، «به امید خدا پیروز می‌شوم» و «توکل به خدا» نمود یافته است. در این پادگفتمان، سوژه هاله‌ای معنایی ایجاد می‌کند که براساس آن، بخشی از موفقیت کنشی خود را به نیرویی برتر، همچون خداوند، تفویض می‌کند که البته نیرویی شکست‌ناپذیر است. به این ترتیب، سوژه ضمن القای درستی کنش خود، به‌نوعی استمرار و به‌نتیجه رسیدن آن را در ذهن مخاطب تضمین می‌کند. برای مثال در قصه «باغ سیب»، ملک‌محمد در جواب دختر گرفتار در چنگ دیو که او را از کنش نجات دادن خود منع می‌کند، خداوند را در کنش‌های گذشته و آینده خود، یار و یاور معرفی می‌کند و این‌گونه درستی و پیروزی کنش خود را به مخاطب تلقین می‌کند:

محمد گفت: «ای دختر، بدان و آگاه باش که اگر خوشه و ناخوشه من آمده‌ام و تا به یاری خدا این دیوه را نکشم و تو را نجات ندهم دست‌بردار نیستم و به یاری خدا، خواهر اولی تو را نجات دادم و تو را و خواهر سومی را هم نجات می‌دهم.» (همان، ۲۱۸).

ج. تفویض کل کنش به خداوند

سومین گونه از پادگفتمان‌های توفیق الهی رایج در فرهنگ و زبان عامیانه، «تفویض کل کنش به خداوند» است که در قصه‌های عامیانه ایرانی نیز بازتاب دارد. در این نوع پادگفتمان، سوژه انجام گرفتن تمام و کمال کنش را به خداوند مربوط می‌کند و این‌گونه هاله‌ای از معنای تأییدی در قالب پاره‌گفتارهایی همچون «خدا را شکر»، «الحمدلله» و

«خدایا، سپاس گزارم» را اطراف کنش خویش برمی‌سازد و به گفته یاب القا می‌کند که کنش انجام شده کاملاً الهی بوده و سوژه در انجام آن نقشی نداشته و این درحالی است که ممکن است کنش او به هیچ وجه جنبه انسانی و الهی نداشته باشد. برای مثال در قصه «متل روباه» که حکایت روباهی است که هر بار با حيله‌ای، گرگی را می‌فریبد و او را به بند می‌کشد، پس از هر بار فریب او و خوردن گوسفندهایی که گرگ برایش می‌آورد، خدا را شکر می‌کند و این چنین کنش فریب کارانه‌اش را به خدا نسبت می‌دهد، تأیید الهی بودن آن را به مخاطب القا می‌کند و خود را در به دست آوردن گوشت گوسفندان بدون نقش و کنش معرفی می‌کند:

از آن طرف وقتی روباه گرگ و سبوی را وسط آبادی انداخت و فرار کرد، همه جا آمدند تا به لانه‌اش رسید و رفت از گوشت و دنبه‌های ذخیره شده می‌خورد و وقوق می‌کرد، سرش را به آسمان بلند کرده بود و شکر حق می‌کرد و می‌گفت: «ان شاء الله این دفعه مردم آبادی حساب گرگ را رسیده‌اند.» (همان، ۱۱۵).

۴-۲-۶. پادگفتمان توبه کردن

توبه در اصطلاح شریعت و عرف، بازگشت و رجوع از گناه است (مستملی بخاری، ۱۳۶۳: ۱۲۰۹). در تعریفی ساده، توبه در فرهنگ، گفتار و زبان عامیانه و البته قصه‌های عامیانه، پاره‌گفتاری است که پشیمانی از یک کنش و تصمیم جدی و الزام‌آور برای ترک و البته انجام کنش متضاد آن را نشان می‌دهد. به این ترتیب، توبه نیز، همانند نذر و حتی سوگند خوردن، قراردادی خویش‌فرما با خداوند است؛ با این تفاوت که در این پاره‌گفتار، سوژه با به زبان آوردن آن ملزم به انجام ندادن کنش و سپس انجام کنشی متضاد با آن می‌شود. به این ترتیب، این پاره‌گفتار در قالب یک پادگفتمان، با ایجاد هاله‌ای معنایی با کارکرد ایجابی که وجه الزامی آن به سبب نظارت خداوند شکل گرفته، انجام کنش را به شکل حتمی تضمین می‌کند؛ چراکه در این مورد نیز، همانند سوگند خوردن، تخطی از این قرارداد دوسویه خشم خداوند را به دنبال خواهد داشت. برای

مثال در قصه «درخت سیب و دیو»، برادران ملک‌محمد که به او ظلم‌ها کرده بودند، پس از بخشش، از دشمنی با او توبه می‌کنند و تصمیم می‌گیرند که تا ابد همانند غلام در خدمت او باشند و همین پاره‌گفتار توبه، از این پس انجام کنش متضاد با گذشته آنان را به‌شکلی الزام‌آور تضمین می‌کند:

«[برادران] گفتند: 'ما هرچه بد بودیم، تو برعکس خوبی. ما هم توبه کردیم دیگر کار بد نکنیم و در عوض بدی‌ها تا زنده هستیم غلام تو هستیم.'» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۲۸۶).

۷-۲-۴. پادگفتمان عهد و پیمان بستن

عهد و پیمان از گذشته‌های بسیار دور، در جوامع هندواروپایی به‌عنوان اصلی مذهبی، اخلاقی و اجتماعی شناخته شده است، تا جایی که ایرانیان باستان کشور خود را سرزمین پیمان می‌دانستند (هینلر، ۱۳۷۵: ۱۲۱، به نقل از حسام‌پور و دهقان، ۱۳۸۷: ۳۷-۶۶). میترا، خدای آیین مهرپرستی، خدای عهد و پیمان‌ها و حافظ آن‌ها بوده و همواره با زیرکی و افسونی برتر از طبیعت، پیمان‌شکنان را نابود می‌کرده و فریفتن او ناشدنی بوده است (رضی، ۱۳۸۱: ۶۵-۶۶). به این ترتیب، پاره‌گفتارهایی همچون «عهد می‌کنم» و «متعهد هستم» در فرهنگ عامیانه ایرانی و طبیعتاً در قصه‌های عامیانه که در آن‌ها هنوز هم رگه‌هایی از این اعتقاد باستانی که «پیمان‌شکنی گناهی نابخشودنی است و پیمان‌شکن هر جایی که باشد تاوان پیمان‌شکنی خود را باید بپردازد» (حسام‌پور و دهقان، ۱۳۸۷: ۳۷-۶۶) وجود دارد، در قالب پادگفتمان‌هایی با کارکرد الزام‌آور برای انجام شدن یا استمرار کنش به‌کار گرفته می‌شود و این نوع پاره‌گفتارها با حضور خود در ابتدای فرایند کنشی، پیشبرد و استمرار آن را به‌شکل حتمی تضمین می‌کند. برای مثال در «قصه مرغ زرد»، دختری که قرار است با ملک‌محمد ازدواج کند، در جواب فشارهایی که برای ازدواج با دیگری بر او وارد می‌شود، عهدی مبنی بر کنشی خاص را

بیان می‌کند که انجام آن صرفاً در توان ملک‌محمد است؛ به این شکل پاره‌گفتار عهد استمرار کنش وفاداری سوژه را به‌شکلی بایسته ضمانت می‌کند:

«دختر گفت: من عهد بسته‌ام با خدای خود که هرکس توانست برایم یک جفت ماهی از طلا درست کند که وقتی آن‌ها را بر روی آب اندازم، شنا کند، با او ازدواج کنم» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۲۷۴).

۴-۲-۸. پادگفتمان دعا و نفرین

دعا و نفرین از خرده‌فرهنگ‌های رایج در زبان و فرهنگ عامیانه است که «تقریباً در هر بافتی حادث می‌شوند و تنها هدف از آن‌ها با توجه به بافت مورد استفاده تغییر می‌کند» (پیش‌قدم و وحیدنیا، ۱۳۹۴: ۷۲-۵۳). در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی، دعاها و نفرین‌ها از نظر پیشبرد روایت، نوعی پادگفتمان برای مؤلفه کنش محسوب می‌شود و در بافتی نمود می‌یابد که سوژه در روند کنشی خود به نوعی ایستایی اجباری می‌رسد. به بیان روشن‌تر، پادگفتمان دعا و نفرین زمانی اتفاق می‌افتد که سوژه با هیچ کنشی نمی‌تواند از ایستایی پیش‌آمده رهایی یابد؛ به همین سبب با استفاده از این پادگفتمان به‌نوعی خود را در جایگاه کنش‌گزار قرار می‌دهد و نیروهای متعالی یاری‌کننده در دعا را کنشگر و کنش‌پذیر فرض می‌کند و آنچه را که خود قادر به انجام آن نیست، توسط آن‌ها انجام می‌دهد. برای مثال در قصه «برگ مروارید»، دختر صاحب برگ مروارید وقتی متوجه دزدیده شدن برگ مروارید توسط فردی ناشناس می‌شود، به حق حضرت سلیمان دعا می‌کند تا خودش و باغش با هم به جایی بروند که برگ مروارید آنجا برده شده است. او با استفاده از این پادگفتمان، از ایستایی ناشی از عدم توانش برای آغاز فرایند کنشی خود که با هدف بازیابی ابژه (برگ مروارید) است، عبور می‌کند و به محل برده شدن برگ مروارید می‌رود:

«[دختر صاحب برگ مروارید] گفت: 'به حق حضرت سلیمان پیغمبر، من با این باغ به جایی برویم که برگ مروارید را آنجا برده‌اند!' باغ حرکت کرد و پشت شهر ملک محمد نشست» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۱۹۵).

همچنین در قصه «بمونی»، وقتی پیرزن فقیر با شکسته شدن کاسه‌اش توسط بمونی، از جوی روغن و شیرۀ نذری پدر و مادر بمونی بی‌نصیب می‌ماند، برای گرفتن انتقام خود که در انجام آن دچار ایستایی شده است، به‌نوعی بمونی را نفرین می‌کند و با نفرین پیرزن، بمونی دچار گرفتاری‌های فراوانی می‌شود:

[پیرزن] گفت: «من نفرینت نمی‌کنم، اما امیدوارم که گرفتار اسکندر بشوی.» دخترک نمی‌دانست اسکندر کیست و اصلاً چیست. از همان‌دم که این حرف از دهان پیرزن بیرون آمد، شروع کرد به گریه و زاری که: «یالاً من اسکندر را می‌خواهم.» (همان، ۷۱).

۹-۲-۴. پادگفتمان اعداد مقدس (پادهای توسعه، استمرار و تعالی بخش کنش)

اعداد یا شمارگان خاص (مانند دو، سه، چهار، پنج، هفت و دوازده)، در شمار مؤلفه‌های فرهنگی و عامیانه با ریشه کهن دینی و آیینی است که از زمانی دراز، پیش از آنکه واحدی محض برای اندازه‌گیری باشد، به‌منزله یک عامل متعالی تحت عنوان «عدد یا اعداد مقدس» پرستیده می‌شد (کاسیرر، ۱۳۸۷: ۱۲۱). این اعداد در قصه‌های کوتاه ایرانی نیز که در ارتباط مستقیم با فرهنگ و زبان عامیانه شکل گرفته، دارای نمود فراوانی است و در بسیاری از موارد در نقش پادگفتمان برای مؤلفه کنش ظاهر شده و با نمود خود ضمن گسترش، تکرار و استمراربخشی به‌شکل ایجابی برای مؤلفه کنش، تعالی کنش و کنشگر را در بار دوم، سوم، چهارم، هفتم و... تضمین می‌کند. به این ترتیب، وقتی اعدادی مانند سه، چهار و هفت در روایت مطرح می‌شود، تکرار کنش تا رسیدن به این اعداد ادامه می‌یابد و تحول معنایی روایت نیز حتماً در این اعداد رخ خواهد داد. برای مثال در قصه‌های «برگ مروارید»، «شاه زنان»، «شاه و پسرش»، «باغ

«سیب» و «متل سیمرخ» (رک. انجوی شیرازی، ۱۳۹۶: ۱۹۰-۲۳۴)، با پادشاهان و حاکمانی روبه‌رویم که دارای نقصانی ارزشی هستند و هرکدام سه پسر دارند که نقصان آن‌ها در سومین مرحله از فرایند کنشی، توسط پسر سوم، رفع می‌شود. در این روایت‌ها، عدد سه که «در افسانه‌های ایرانی عددی مقدس است، سمبل خیر، فال خوب و شانس زیباست و آفرینش را نشان می‌دهد» (ذبیح‌نیاعمران و قیوسی‌زاده، ۱۳۹۶: ۲۴-۳۶)، در نقش پادگفتمان ظاهر شده که در کارکرد حمایتی خود، ضمن گسترش و استمراربخشی ایجابی به مؤلفه کنش، تعالی و ثمربخشی آن را نیز در بار سوم به‌شکل ایجابی تضمین می‌کند.

جدول ۱. فراوانی گونه‌های پادگفتمان دینی و آیینی با توجه به مؤلفه کنش و بسامد در قصه‌ها

گونه‌های پادگفتمان‌های دینی و آیینی	کارکرد پادگفتمان‌های دینی و آیینی برای مؤلفه کنش	طبقه عادی	طبقه متوسط	طبقه خاص	طبقه افسانه‌ای
نذر کردن	حمایت ایجابی	۱	-	۱	-
سوگند دادن	حمایت القایی	۳	۱	۴	۱
سوگند خوردن	حمایت ایجابی	۲	-	۳	۱
تفویض کل کنش به خدا	حمایت القایی	۶	-	۶	۱
تفویض بخشی از کنش به خدا	حمایت ایجابی - القایی	۱	-	۸	-
ثواب و عقاب	حمایت ایجابی - القایی	۶	۲	۵	۱
عهد بستن	حمایت	۲	-	۳	۱

				ایجابی	
۱	۱	-	-	حمایت ایجابی	توبه کردن
-	۴	-	۵	حمایت ایجابی	دعا و نفرین
-	۱۸	-	۵	حمایت ایجابی - القایی	یادکرد نام‌های مقدس
۳	۲۰	۱	۱۸	حمایت ایجابی	اعداد مقدس (توسعه و تعالی کنش)

جدول ۲. کارکرد یادگفتمان‌های دینی و آیینی و بسامد آن‌ها با توجه به طبقه معنایی سوزدها

گونه‌های یادگفتمان‌های دینی و آیینی	حضور قبل از کنش	حضور هم‌زمان با کنش	حضور بعد از کنش	همراه کنش محض	همراه کنش القایی	همراه کنش ایجابی	بسامد یادگفتمان‌ها در قصه‌ها	بسامد کلی
نذر کردن	۲	-	-	۲	-	-	۷	۲
سوگند دادن	۱۷	-	-	-	۱۰	۷	۱۰	۱۷
سوگند خوردن	۵	۲	-	۷	-	-	۵	۷
تفویض کل کنش به خدا	۴	-	۱۵	۱۹	-	-	۶	۱۹
تفویض بخشی از کنش به خدا	۹	-	-	۹	-	-	۶	۹
ثواب و عقاب	۱۲	-	۳	۱۰	۵	-	۱۱	۱۵
عهد بستن	۶	-	-	۶	-	-	۵	۶
توبه کردن	۲	-	-	۲	-	-	۲	۲

۹	۵	-	-	۹	-	-	۹	دعا و نفرین
۲۳	۱۱	-	-	۲۳	-	-	۲۳	یادکرد نام‌های مقدس
۴۲	۲۸	-	۶	۳۶	-	۴۲	-	اعداد مقدس (توسعه و تعالی کنش)

۵. نتیجه

با توجه به بررسی‌های پژوهش و نیز یافته‌های بیان‌شده در جدول ۱ و ۲ نتایج کلی این پژوهش به این شرح است:

۱. پادگفتمان‌های دینی و آیینی، همانند خاستگاه آن‌ها در زبان و فرهنگ عامیانه، در روایت قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی نیز نمود یافته است. از پنج طبقه معنایی سوژه‌ها در این قصه‌ها، طبقه خاص (شاهان، شاهزادگان و خانواده آن‌ها) با ۶۷ مورد و طبقه معنایی متوسط (تاجران، کدخدایان و حاجیان) با ۴ مورد بسامدی، به ترتیب به بیشترین و کمترین میزان از پادگفتمان‌های دینی و آیینی در روند پیشبرد روایت استفاده کرده‌اند. با توجه به اعتقاد کهن خداگونه بودن پادشاهان در نزد ایرانیان باستان، به‌نوعی بیان‌کننده نزدیک‌تر بودن این طبقه معنایی به خداوند و نیروهای متعالی نیز استمرار معنای تقدس برای آنان در فرهنگ و زبان عامیانه است.

۲. این پادگفتمان‌ها در یازده گونه و در قالب پاره‌گفتارهایی مبتنی بر مواردی همچون سوگند خوردن، سوگند دادن، ثواب و عقاب (همسو نشان دادن کنش با خواست خداوند)، تفویض بخشی از کنش به خداوند، تفویض کل کنش به خداوند، توبه، نذر، یادکرد نام‌های مقدس، عهد بستن و قول دادن، دعا و نفرین، اعداد مقدس (اعداد گسترش‌دهنده و تعالی‌بخش کنش) در روایت قصه‌ها دیده می‌شود. پادگفتمان اعداد مقدس (اعداد گسترش‌دهنده و تعالی‌بخش کنش) با ۴۲ مورد و نیز پادگفتمان‌های

توبه و نذر هر کدام با ۲ مورد، به ترتیب بیشترین و کمترین بسامد را به خود اختصاص داده‌اند. در کل می‌توان گفت پادگفتمان‌ها در ۸۹ مورد قبل از کنش، در ۱۸ مورد بعد از کنش و در ۴۴ مورد هم‌زمان یا میانه کنش نمود یافته است.

۳. این پادگفتمان‌ها بیش از هر چیز حول محور اصل کنش به‌عنوان هسته نظام گفتمانی غالب در قصه‌های عامیانه کوتاه ایرانی شکل گرفته و با کارکردهایی مانند تضمین انجام کنش، تأیید کنش، استمرار کنش، تقویت معنای کنش و به‌طور کل در دو کارکرد ایجابی و القایی، هسته نظام گفتمانی در این روایت‌ها را حمایت معنایی کرده است. در این قصه‌ها، پادگفتمان‌های نذر، سوگند خوردن، عهد بستن، توبه کردن، نفرین و دعا و اعداد مقدس (اعداد گسترش‌دهنده و تعالی‌بخش کنش) کارکرد صرفاً ایجابی، پادگفتمان‌های سوگند دادن و تفویض کل کنش به خداوند کارکرد صرفاً القایی و پادگفتمان یادکرد نام‌های مقدس، پادگفتمان تفویض بخشی از کنش به خداوند و ثواب و عقاب کارکرد القایی - ایجابی دارد. همچنین این پادگفتمان‌ها معمولاً پیش از انجام کنش نمود یافته و در ۱۲۳ مورد همراه و در حمایت از کنش محض به‌کار رفته و در ۲۱ مورد نیز برای حمایت از گفتمان کنشی القایی نمود یافته و فقط در ۷ مورد برای حمایت از کنش‌های ایجابی‌ای که کارکرد ایجابی آن ضعیف شده، استفاده شده است.

پی‌نوشت‌ها

1. backhannell behavior
2. Discourse
3. subject

منابع

- انجوی شیرازی، سید ابوالقاسم (۱۳۹۶). گل به صنوبر چه کرد؟. پژوهش سید احمد وکیلان. ج ۷. تهران: امیرکبیر.
- پاکتچی، احمد، محمدحسین شیرزاد و محمدحسین شیرزاد (۱۳۹۸). «تحلیل زبان‌شناختی - بین‌الذهانیت از انگاره نظر در قرآن کریم». کتاب قیام. س ۹. ش ۲۰. صص ۲۸۷.

- پایدارفرد، آرزو، مهدی محمدزاده و حسن بلخاری (۱۳۹۷). «تحلیل پادگفتمانی قرآنی دو نگاره حضرت یوسف در زندان و حضرت یونس و ماهی در فال‌نامه شاه‌طهماسبی». *باغ نظر*. س ۱۵. ش ۶۹. صص ۲۹-۳۸.
- پیش‌قدم، رضا و آتنا عطاران (۱۳۹۲). «نگاهی جامع‌شناسانه به کنش گفتاری قسم: مقایسه زبان‌های فارسی و انگلیسی» *مطالعات زبان و ترجمه*. ش ۶. صص ۲۵-۵۵.
- پیش‌قدم، رضا و فاطمه وحیدنیا (۱۳۹۴). «کاربرد دعا در فیلم‌های فارسی و انگلیسی در پرتو الگوی هایمز». *جستارهای زبانی*. س ۶. ش ۲۸. صص ۵۳-۷۲.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۳). *گفتمان، پادگفتمان و سیاست*. تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- حرّی، ابوالفضل (۱۳۹۷). «بررسی رضایت‌مندی در خطبه غدیر از دیدگاه الگوی تحلیل گفتمان نورمن فرکلان». *مطالعات قرآنی و فرهنگ اسلامی*. س ۲. ش ۲. صص ۲۵-۴۴.
- حسام‌پور، سعید و ناهید دهقان (۱۳۸۷). «بررسی تحلیلی گونه‌های پیمان و سوگند در شاهنامه». *پژوهش‌نامه ادب غنایی*. س ۶. ش ۱۱. صص ۳۷-۶۶.
- حیدری، دریا (۱۳۹۲). «سوگند در شاهنامه و ارتباط اساطیری آن با آب و آتش». *پژوهش‌نامه ادب حماسی*. د ۹. ش ۱۶. صص ۳۵-۶۱.
- داودی‌مقدم، فریده، حمیدرضا شعیری و ثریا قطبی (۱۳۹۶). «نقش پادگفتمان‌ها در تحلیل گفتمانی سوره کهف (واکاوی داستان یاران غار و خضر و موسی)». *پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن*. س ۶. ش ۱ (۱۱). صص ۱-۱۶.
- داودی‌مقدم، فریده (۱۳۹۶). «نقش پادگفتمان‌ها در تحلیل گفتمانی سوره کهف». *پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن*. س ۶. ش ۱. صص ۱-۱۶.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). *لغت‌نامه*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ذبیح‌نیاعمران، آسیه و فریبا قیوسی‌زاده (۱۳۹۶). «بررسی اعداد یک تا پنج در افسانه‌های مکتوب ایرانی». *پژوهش‌های ادبی و بلاغی*. س ۵. ش ۱۸. صص ۲۴-۳۶.

- رضایی، رؤیا، محمدا میر مشهدی، حمیدرضا شعیری و عباس نیک‌بخت (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیل کارکرد پادگفتمان‌های نامه‌های نیما یوشیج». *زبان و ادبیات فارسی*. س ۲۵. ش ۸۲. صص ۱۳۳-۱۵۴.
- رضی، هاشم (۱۳۸۱). *آیین مهر*. تهران: بهجت.
- سجودی، فرزانه و زینب اکبری (۱۳۹۳). «تحلیل انتقادی گفتمان مقامات مشایخ صوفیه». *کهن‌نامه ادب پارسی*. س ۵. ش ۳. صص ۷۳-۹۷.
- شعیری، حمیدرضا (۱۳۸۴). «مطالعه فرایند تنشی گفتمان ادبی». *پژوهش‌های زبان‌های خارجی*. ش ۲۵. صص ۱۸۷-۲۰۴.
- _____ (۱۳۸۶). «بررسی انواع نظام‌های گفتمانی از دیدگاه نشانه - معناشناختی» در *مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبائی*. ش ۲۱۹. صص ۱۰۶-۱۱۹.
- _____ (۱۳۹۵). *نشانه - معناشناسی ادبیات*. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- _____ (۱۳۹۷). *نشانه‌شناسی دیداری، نظریه و کاربرد*. چ ۲. تهران: سخن.
- عباسی، علی (۱۳۹۵). *نشانه‌شناسی روایی مکتب پاریس*. تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- فکری‌ارشد، جهانگیر (۱۳۸۲). «توبه در ایران باستان». *نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۴۶. ش ۱۸۹. صص ۱-۱۶.
- کاسیرر، ارنست (۱۳۸۷). *زبان و اسطوره، فلسفه صورت‌های نمادین*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: قطره.
- گرمس، آلژیرداس ژولین (۱۳۹۸). *نقصان معنا، عبور از روایت‌شناسی ساختارگرا: زیبایی‌شناسی حضور*. ترجمه حمیدرضا شعیری. چ ۲. تهران: خاموش.
- بابک‌معین، مرتضی (۱۳۹۴). *معنا به مثابه تجربه زیسته*. تهران: سخن.
- محمدحسینی تختی، زینب و سید محمدعلی مسعودی (۱۳۹۶). «توفیق و عوامل تحقق آن در روایت». *علوم و معارف قرآن و حدیث*. ش ۱۰. صص ۵۹-۷۲.
- مستملی بخاری، خواجه امام ابوالبراهیم اسماعیل (۱۳۶۳). *شرح التعرف لمذهب التصوف*. تحقیق و تصحیح محمد روشن. تهران: اساطیر.

مک‌دائل، دایان (۱۳۸۰). *مقدمه‌ای بر نظریه گفتمان*. ترجمه حسین علی نوذری. تهران: فرهنگ و گفتمان.

میلز، سارا (۱۳۸۲). *گفتمان*. ترجمه فتاح محمدی. زنجان: هزاره سوم.

یارمحمد، لطف‌الله (۱۳۹۳). *درآمدی به گفتمان‌شناسی*. ج ۲. تهران: هرمس.

- Anju Shirazi, S. A. (2017). *Do Gol Do whit Senowbar?* (in Farsi). Research of Seyed Ahmad Vakilian. Tehran: Amirkabir.
- Paktachi, A., Shirzad, H., & Shirzad, M. H. (2019). "Linguistic and Inter-Religious Analysis of the (Vow) Victim's Idea in the Holy Quran" (in Farsi). *Book of Ghayem*. Vol. 9. No. 20. pp. 7-27.
- Paydarfard, A., Mohammadzadeh, M., & Balkhari, H. (2018). "Analysis of Quranic Counter-discourse in Two Miniatures of Joseph in Prison and Jonah and the fish from Shah Tahmasebi's Falnama" (in Farsi). *Garden Comment*. Vol. 15. No. 69. pp. 29-38.
- Pishghadam, R., & Attaran, A. (2013). "A Sociological Look at Speech Action: A Comparison of Persian and English Languages" (in Farsi). *Journal of Language and Translation Studies*. No. 6. pp. 25-55.
- Pishghadam, R., & Vahidnia, F. (2015). "Uses of Praying in Persian and English Movies in the Light of Hymes' Model" (in Farsi). *Linguistic Inquiries*. Vol. 6. No. 28. pp. 53-72.
- Tajik, M. R. (2004). *Discourse, metadiscourse and politics* (in Farsi). Tehran: Institute for Research and Development of Humanities.
- Hori, A. (2018). "Assessing Satisfaction in Ghadir Sermon from the Perspective of Norman Far Claf's Discourse Analysis Model" (in Farsi). *Quranic Studies and Islamic Culture*. Vol. 2. No. 2. pp. 25-44
- Hesampour, S., & Dehghan, N. (2008). "Analytical study of the types of covenant and oath in Shahnameh" (in Farsi). *Research Letter of Lyrical Literature*. Vol. 6. No. 11. pp. 37-66.
- Heydari, D. (2013). "Oath in Shahnameh and its mythological connection with fire" (in Farsi). *Epic Literature Research Letter*. Vol. 9. No. 16. pp. 35-61.
- Davoodi Moghadam, F., Shairi, H., & Ghotbi, S. (2017). "The Role of metadiscourse in the Discourse Analysis of Surah Al-Kahf; Analysis of the Story of the Companions of the Cave, Khidr and Moses" (in Farsi). *Linguistic research of the Qur'an*. Vol. 6. No. 1. pp. 1-16.
- Davoodi Moghadam, F. (2017). "The role of counter-discourses in the discourse analysis of Surah Al-Kahf" (in Farsi). *Linguistic research of the Qur'an*. Vol. 6. No. 6. pp. 1-16.
- Dehkhoda, A. A. (1998). *Dictionary* (in Farsi). Tehran: University of Tehran Press.
- Zabihini Omran, A., & Qayoosizadeh, F. (2017). "A Study of Numbers One to Five in Iranian Written Legends" (in Farsi). *Literary and Rhetorical Research*. Vol. 5. No. 18. pp. 24-36.

- Rezaei, R., Mashhadi, M. A., Shairi, H., & Nikbakht, A. (2017). "Study and Analysis of the Functioning of Nima Yoshij's Letters' Discourses" (in Farsi). *Persian Language and Literature*. Vol. 25. No. 82. pp. 133-154.
- Razi, H. (2002). *Religion of Mehr* (in Farsi). Tehran: Behjat.
- Sojudi, F., & Akbari, Z. (2014). "Critical Analysis of the Discourse of the Officials of the Sufi Elders" (in Farsi). *Old Persian Literature*. Vol. 5. No. 3. pp. 73-97.
- Shairi, H. R. (2005). "Study of the tension process of literary discourse" (in Farsi). *Foreign Language Research*. No. 25. pp. 187-204.
- _____ (2007). "Study of various discourse systems from the point of view of sign-semantics" (in Farsi). *Proceedings of Allameh Tabatabai University*. No. 219. 106-119.
- _____ (2016). *Signs - Semantics of Literature* (in Farsi). Tehran: Tarbiat Modares University Press.
- _____ (2018). *Visual semiotics, theory and application* (in Farsi). Tehran: Sokhan.
- Abbasi, A. (2016). *Narrative semiotics of the Paris school* (in Farsi). Tehran: Shahid Beheshti University Publishing Center.
- Fekri Ershad, J. (2003). "Repentance in ancient Iran" (in Farsi). *Journal of the Faculty of Literature and Humanities, University of Tabriz*. Vol. 46. No. 189. pp. 1-16.
- Cassirer, E. (2008). *Language and myth, the philosophy of symbolic forms* (in Farsi). Mohsen Thalasi. (Tr.) Tehran: Ghatre.
- Garms, A. G. (2019). *Lack of meaning, passing through structuralist narratology: the aesthetics of presence* (in Farsi). Reza Shairi (Tr.). Tehran: khamoush.
- Babak Moin, M. (2015). *Meaning is lived as experience* (in Farsi). Tehran: Sokhan.
- Mohammad Hosseini Takhti, Z., & Masoudi, S. M. (1396). "Success and the factors of its realization in narration" (in Farsi). *Sciences and knowledge of Quran and Hadith*. No. 10. pp. 59- 72.
- Mostamali Bukhari, E. (1984). *Explain the definition of the religion of Sufism* (in Farsi). Mohammad Roshan. Tehran: Asatir.
- McDonnell, D. (2002). *An introduction to discourse theory* (in Farsi). Hosein Ali Nozari (Tr.). Tehran: Culture and Discourse.
- Mills, S. (2004). *Discourse* (in Farsi). Fattah Mohammadi (Tr.). Zanjan: Third Millenium.
- Yar Mohammad, L. (2015). *An introduction to discourse study* (in Farsi). Tehran: Hermas.